

1. A kiskorúak jogképessége

A polgári törvénykönyv (*Código Civil*) szerint a kiskorúak, azaz azok, akik még nem töltötték be a 18. életévüket, főszabály szerint nem rendelkeznek jogképességgel. A kiskorúak cselekvőképessége szülői felelősségen és gyámságon keresztül is érvényre juttatható. Ezek a jogi képviselőt azon formái, amikor valaki a kiskorú nevében és érdekében jár el.

További főszabály szerint a 18 év alatti kiskorúak nem rendelkeznek jogképességgel. A bíróságon képviselőik képviselhetik őket, kivéve azokkal a cselekményekkel összefüggésben, amelyeket személyesen és szabadon végezhetnek. Azokat a kiskorúakat, akik felett a szülői felelősségét mindkét szülő megosztja, a bíróságon a szülei képviselik, és a keresetindításhoz mindkét szülő hozzájárulása szükséges.

A büntetőjogi bűncselekménynek minősülő, gyermekek és fiatalok által elkövetett cselekmények következményei figyelembe veszik a különböző jogrendszerek alkalmazása során meghatározott korosztályokat. Tehát, ha ilyen cselekményeket követnek el:

12 évnél fiatalabb személyek, a veszélyeztetett gyermekek és fiatalok védelméről szóló törvény (*Lei de Proteção de Crianças e Jovens em Perigo*) (az 1999. szeptember 1-jei 147/99. sz. törvény) szerinti jogrend alkalmazandó, amely kizárólag védelmi célokat szolgál;

12–16 éves személyek, a nevelési gyámságról szóló törvényt (*Lei Tutelar Educativa*) (az 1999. szeptember 14-i 166/99. sz. törvény) kell alkalmazni. E törvény alapján védelmi és oktatási intézkedéseket hajtanak végre annak érdekében, hogy a kiskorúakat a törvény alkalmazására és a közösségi életbe való, méltóságteljes és felelős módon történő beilleszkedésre tanítsák;

a 16. életévüket betöltött személyek, e személyek büntetőjogi felelősségre vonhatók és büntethetők, és a büntetőjogi felelősségüket a büntetőeljárás törvénykönyv (*Código do Processo Penal*) alapján vizsgálják. A 16 és 21 év közötti fiatalokra az 1982. szeptember 23-i 401/82. sz. törvényerejű rendeletben előírt különös büntetőjogi jogrend vonatkozik.

2. A megfelelő eljárásokhoz való hozzáférés

A portugál igazságszolgáltatási struktúra kiskorúakra szakosodott bíróságokat foglal magában, amelyek olyan ügyekkel foglalkoznak mint a szülői felelősség szabályozása, a tartási kötelezettségek, az örökbe fogadás, a védelmi intézkedések alkalmazása és más ügyek. A kiskorúakat érintő menedékjogi, bevándorlási és menekültügyi ügyeket közigazgatási bíróságok vizsgálják.

A 3. és 4. pont példa a kiskorúakat érintő bírósági eljárások adaptációjára. Egy másik példa a büntetőeljárás törvénykönyvnek az (EU) 2016/800 irányelv átültetéséből eredő módosításai:

az emberkereskedelemmel, illetve a szexuális szabadság és önrendelkezés elleni bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokban a kiskorúakat érintő eljárási cselekmények, beleértve a tárgyalást, általában nem nyilvánosak;

a kiskorú vádlott részvételével folyó eljárás bírósági irataiba való betekintés tilos az eljárásban nem érintett személyek részére, a jogos érdekükre való tekintet nélkül;

a kiskorú vádlottat megilleti az a jog, hogy az eljárás során a szülői felelősséget gyakorló személyek, azok törvényes képviselője vagy a tényleges gyám, vagy ha e személyekkel nem lehet kapcsolatba lépni, vagy ha a kiskorú érdekét szolgáló különleges körülmények vagy az eljárás szükségletei ezt megkövetelik, és csak addig, amíg ezek a körülmények fennállnak, a kiskorú által kijelölt és az illetékes igazságügyi hatóság által elfogadott más megfelelő személy elkísérje őt.

3. A kiskorúakat érintő esetekben a határidők csökkentésére irányuló jogszabályok és intézkedések

Polgári ügyekben:

az örökbe fogadási eljárás jogi feldolgozása során kívül történik (a 2015. szeptember 8-i 143/2015. sz. törvény 32. cikke);

a polgári gyámsági eljárásokra vonatkozó jogi keret (*Regime Geral do Processo Tutelar Cível*) (amelyet a 2015. szeptember 8-i 141/2015. sz. törvény hagyott jóvá) értelmében *i.* az ítélkezési szünet alatt folytatják le azon polgári gyámsági eljárásokat, amelyek késedelme hátrányosan érintheti a gyermek érdekeit; *ii.* a soron kívüllinek minősülő határozatokat legfeljebb két napon belül kell meghozni; *iii.* amennyiben a szülők közötti kapcsolattartást tiltó korlátozó intézkedést vagy kiegészítő szankciót szabnak ki, vagy ha a családon belüli erőszak és az erőszak egyéb formái – például a gyermekek fizikai vagy szexuális bántalmazása – áldozatainak jogai és biztonsága komoly veszélynek vannak kitéve, az ügyészség a helyzetről való tudomásszerzéstől számított 48 órán belül kéri a kiskorú feletti szülői felelősség gyakorlására vonatkozó rendelet szabályozását vagy módosítását; *iv.* a meghallgatásnak és a tárgyalásnak folyamatosnak kell lennie, és az csak vis maior vagy feltétlenül szükséges okok miatt szakítható meg.

Büntetőügyekben:

a nevelési gyámságról szóló törvény (1999. szeptember 14-i 166/99. sz. törvény) értelmében *i.* a kiskorú személyiségére vonatkozó szakértői vélemény megszerzése céljából védelmi felügyelet alá, állami vagy magánintézményben, vagy büntetés-végrehajtási intézetben, vagy zárt intézetben elhelyezett kiskorúval kapcsolatos eljárást az ítélkezési szünetben is folytatják; *ii.* amennyiben az eljárás késedelme hátrányosan érintheti a kiskorút, a bíróság indokolással ellátott végzéssel határoz arról, hogy az eljárást soron kívüllinek kell tekinteni és az ítélkezési szünet alatt kell lefolytatni; *iii.* amennyiben elzárással járó intézkedés alkalmazására kerül sor és azt megfellebbezték, az eljárást soron kívüllinek kell tekinteni, és azt az ítélkezési szünetben kell lefolytatni; *iv.* a soron kívüllinek ítélt végzéseket két napon belül kell meghozni.

4. A gyermeket és a gyermek mindenk felett álló érdekét támogató konkrét mechanizmusok és eljárások

A **polgári bírósági eljárásokban** és a szülői felelősség gyakorlásának szabályozásával kapcsolatos ügyekben a kiskorút meg kell hallgatni, ha betöltötte a 12. életévét, vagy fiatalabb és képes megérteni a szóban forgó kérdéseket, figyelembe véve a gyermek életkorát és érettségét. Ezenkívül a gyermekek meghallgatásának és részvételének elve a polgári gyámsági eljárások jogi kerete által szabályozott polgári gyámsági eljárás egyik vezérelve. E keret 5. cikkének (1) bekezdése rögzíti, hogy „a gyermek mindenk felett álló érdekének meghatározásakor az igazságügyi hatóságok sort keríhetnek a gyermekek meghallgatására és figyelembe kell venniük a véleményüket”.

Ha a gyermek **bűncselekmény áldozata**, az áldozatok jogállásáról szóló törvény (*Estatuto da Vítima*) (amelyet a 2012/29/EU irányelvet átültető, 2015. szeptember 4-i 130/2015. sz. törvény hagyott jóvá) megállapítja különösen

i. a gyermeknek a büntetőeljárás során a meghallgatáshoz való jogát, valamint azt, hogy életkorát és érettségét figyelembe kell venni;

ii. ügyvéd kötelező kirendelését, amennyiben a gyermek és szülei, törvényes képviselője vagy tényleges gyámja érdekei ellentétesek egymással, és ha a megfelelő érettségű gyermek ezt a bíróságtól kéri; és

iii. a bűnügyi nyomozások során tett nyilatkozataikat audio- vagy audiovizuális eszközökkel való rögzítését, hogy azokat a tárgyaláson bizonyítékként lehessen felhasználni. E célból informális nyilatkozatokat tesznek privát környezetben, különösen a spontaneitás és a válaszadás őszinteségének biztosítása érdekében.

A gyermekek részvételhez és meghallgatáshoz való jogát a veszélyeztetett gyermekek és fiatalok védelméről szóló törvény négyféle rendelkezésben rögzíti:

a) a 12 éves vagy annál idősebb gyermekeket figyelembe vevő rendelkezések;

b) a 12 évesnél fiatalabb gyermekekre vonatkozó,

c) a konkrét életkorra nem utaló, és

d) csak az érettség kritériumát meghatározó rendelkezések.

A nevelési gyámságról szóló törvényben rögzített gyámsági eljárást jellemző egyik általános elv a gyermekek meghallgatása (47. cikk). E törvény rögzíti a kiskorú azon jogát is, hogy részt vegyen bármely eljárásban, még abban az esetben is, ha őrizetben van; a részvételt oly módon kell biztosítani, hogy a kiskorú szabadnak és a lehető legkényelmesebben érezze magát (45. cikk).

5. A kiskorúakat érintő határozatok végrehajtása

Főszabály szerint a kiskorúakat mint felpereseket vagy alpereseket érintő polgári eljárásokban hozott határozatokat ugyanúgy hajtják végre, mint azonos feltételek mellett a felnőtteket mint felpereseket vagy alpereseket érintő határozatokat.

Ugyanakkor vannak olyan tényezők és körülmények, amelyek konkrét jogi keret meglétét indokolják. Így a szülői felelősség gyakorlásának szabályozása tekintetében, amennyiben fennáll a határozat be nem tartásának kockázata, a bíró elrendelheti, hogy a technikai tanácsadó szolgálatok által létrehozott megállapodás végrehajtását meghatározott ideig ellenőrzik (a polgári gyámsági eljárásokra vonatkozó jogi keret). Tartási kötelezettség esetén a tartásdíj fizetésére vonatkozó kötelezettség elmulasztása törvény alapján büntetendő, bár feljelentés szükséges büntetőeljárás indításához (a büntető törvénykönyv [*Código Penal*] 250. cikke).

A **büntetőjogban** a nevelési gyámságról szóló törvényben rögzített három óvintézkedés (a kiskorú visszavitele a szülőkhöz, törvényes képviselőhöz, nevelőcsaládhoz, tényleges gyámhoz vagy más alkalmas személyhez, a kiskorút terhelő kötelezettségekkel; a kiskorú felügyelete állami vagy magánintézményben; és a kiskorú büntetés-végrehajtási intézetben való felügyelete) helyettesítésre kerül bírósági úton hivatalból vagy kérelemre, ha a bíró arra a következtetésre jut, hogy az alkalmazott intézkedés nem éri el a kívánt célt. Az intézkedések minden esetben bírósági úton hivatalból két havonta felülvizsgálatra kerülnek.

Határozatában a bíróság kijelöli az alkalmazott intézkedés végrehajtásának ellenőrzéséért és biztosításáért felelős szervet. Azon esetek kivételével, amikor jogszabály határozza meg az intézkedés végrehajtásának ellenőrzéséért és biztosításáért felelős szervet, a bíróság az intézkedés végrehajtását közszolgáltatásra, jóléti intézményre, nem kormányzati szervezetre, egyesületre, sportklubra vagy bármely más, általa megfelelőnek ítélt köz- vagy magánjogi szervezetre vagy személyre bízhatja. A kijelölt szerv a törvényben meghatározott feltételek mellett és időközönként, illetve jogszabály hiányában a bíróság által megállapított időközönként köteles tájékoztatni a bíróságot az alkalmazott intézkedés végrehajtásáról és a kiskorú nevelési folyamatának előrehaladásáról, valamint minden olyan körülményről, amely az intézkedések felülvizsgálatát indokolhatja.

6. Örökbefogadás

Az örökbefogadás a családjától megfosztott gyermek és egy személy vagy pár közötti rokonsági kapcsolat megteremtésének egyik formája, amelyről ítéletben kell döntenet. A bíróság csak akkor hoz határozatot az örökbefogadásról, ha az örökbefogadásnak jogos indoka van; a határozat tényleges előnyökkel jár a gyermek számára; nem ró tisztességtelen áldozatot az örökbefogadó(k) többi gyermekére, és ésszerűen feltételezhető, hogy az örökbefogadó(k) és a gyermek vagy fiatal közötti kötődés azonos lesz a rokonsággal.

Az örökbefogadásról szóló ítélettel az örökbefogadott gyermek vagy fiatal:

minden jog szempontból megszerzi az örökbefogadó(k) gyermekének jogállását, a természetes rokon kapcsolatból eredő jogokkal és kötelezettségekkel azonos jogokkal és kötelezettségekkel, és az örökbefogadó(k) családjának részévé válik;

a családi kapcsolatok és a születési családdal való kapcsolat megszűnik, kivéve a törvényben meghatározott eseteket, különösen a biológiai testvéreket, ha az örökbefogadó szülők ehhez hozzájárulnak, és ha az örökbefogadott gyermek mindenképp felett álló érdeke az ilyen kapcsolat fenntartása;

elveszíti eredeti vezetéknévét és megszerzi az örökbefogadó(k) vezetéknévét;

megváltoztathatja utónevét az örökbefogadó(k) kérésére, és amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy ez szolgálja a gyermek mindenképp felett álló érdekét és elősegíti a családba való beilleszkedést.

A polgári törvénykönyv értelmében a következő személyek fogadhatnak örökbe gyermeket:

két 25 éves vagy annál idősebb személy (akkor is, ha azonos neműek), akik több, mint négy éve házastársak (beleértve a házasságkötést közvetlenül megelőző, élettársi kapcsolatban töltött időt), feltéve, hogy jogilag nem különültek el;

30 éves vagy annál idősebb személy, vagy a 25. életévét betöltött személy, ha az örökbefogadott a házastársa gyermeke.

Meg kell jegyezni, hogy főszabály szerint:

az örökbefogadó nem lehet 60 évesnél idősebb abban az időpontban, amikor a gyermeket vagy fiatalot hivatalosan rábízták örökbefogadásra;

az 50. életév betöltésétől kezdve az örökbefogadó és az örökbefogadott életkora közötti különbség nem haladhatja meg az 50 évet, kivéve, ha ezt nyomós okok indokolják és az örökbefogadott érdekei ezt indokolják (pl. az örökbefogadott más örökbefogadott testvére és az 50 éves korkülönbség csak az örökbefogadottra vonatkozik).

A 12 évesnél idősebb örökbefogadott hozzájárulása szükséges az örökbefogadáshoz. Az örökbefogadottat a bírónak az ügyész jelenlétében, a gyermekek polgári gyámsági eljárásban történő meghallgatására vonatkozó feltételek és szabályok szerint kell meghallgatnia.

A 2015. szeptember 8-i 143/2015. sz. törvény értelmében a 16 év alatti örökbefogadottak nem kérhetnek hozzáférést a származásukra vonatkozó információkhoz. A 16. életév betöltését követően az örökbefogadott kifejezetten kérheti a hozzáférést; a 18. életévük betöltéséig azonban minden esetben szükség van az örökbefogadó szülők vagy törvényes képviselő hozzájárulására. Ha az információhoz való hozzáférés iránti kérelmet komoly indokok alapján nyújtják be, különösen, ha az örökbefogadott kiskorú egészségi állapota van veszélyben, a bíróság a szülők vagy az ügyészség kérelmére engedélyezheti az örökbefogadott kiskorú személyes előéletére vonatkozó információkhoz való hozzáférést.

A 2015. szeptember 8-i 143/2015. sz. törvény szabályozza a nemzeti és nemzetközi örökbefogadási eljárásokat, valamint az illetékes hatóságok ezen eljárásokba való beavatkozását.

Utolsó frissítés: 07/04/2024

E lap nemzeti nyelvű változatát az adott tagállam tartja fenn. Az Európai Bizottság szolgálata készíti el a fordításokat a többi nyelvre. Előfordulhat, hogy az eredeti dokumentumon az illetékes tagállami hatóság által végzett változtatásokat a fordítások még nem tükrözik. Az Európai Bizottság nem vállal semmifajta felelősséget az e dokumentumban szereplő vagy abban hivatkozott információk vagy adatok tekintetében. Az ezen oldalról felelős tagállam szerzői jogi szabályait a Jogi nyilatkozatban tekintheti meg.